

STEAGURI DIN COLECȚIA MUZEULUI DE ISTORIE AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

de ELENA PALANCEANU

Simbol al vitejiei și curajului, al solidarității de luptă și acțiune, întruchipînd în sine semnificații profunde, care merg pînă la reprezentarea patriei și a aspirațiilor unui întreg popor, steagul s-a bucurat întotdeauna de o adîncă prețuire, cinstirea-i cuvenită fiind cultivată și transmisă din generație în generație.

În Muzeul de Istorie al R.S. România steagurile alcătuiesc — nu numeric, ci prin însemnătatea lor — una din principalele categorii de piese muzeistice, evocatoare a unor momente și episoade eroice din istoria țării noastre. Ne oprim, în rîndurile de față, numai asupra unei părți a acestora, cuprinzînd exemplare ce datează din anii 1821—1918, pe care, pentru o mai sistematizată tratare, le-am împărțit în următoarele categorii distincte :

— steaguri legate de mari ridicări ale maselor la luptă pentru dreptate socială și națională, între care se înscriu steagul lui Tudor Vladimirescu, două steaguri din timpul revoluției de la 1848 din Transilvania, unul din aceeași perioadă din Țara Românească și patru dintre cele participante la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918 ;

— steaguri domnești din vremea lui Alexandru Dimitrie Ghica, Gheorghe Bibescu și Alexandru Ioan Cuza ;

— drapele militare, dintre care un exemplar moldovean din 1834, altul muntean din 1849, precum și unul din 1863 al armatei române unificate, mai multe ale unor unități participante la războiul pentru independență, altele care au fost martore la acțiunile de luptă din timpul primului război mondial ;

— drapele ce au aparținut unor formațiuni cvasimilitare, printre care se numără steagul Agiei din Țara Românească din 1822 și trei drapele de dorobanți de județ din 1852.

Steagul lui Tudor Vladimirescu din timpul mișcării revoluționare din 1821 constituie o piesă de certă valoare istorică, fiind una — și poate cea mai prețioasă — dintre puținele mărturii care ni s-au păstrat din acele vremuri. După asasinarea lui Tudor Vladimirescu, maiorul Ion Căcalețeanu, comandantul artileriei oastei de panduri și prieten al conducătorului mișcării, a luat cu sine acest steag, care s-a păstrat în familia

sa pînă în anul 1882¹, cînd fiul și moștenitorul său, Gheorghe I. Căcalețeanu, l-a dăruit statului, fiind depus la Arsenalul Armatei². Din delegația însărcinată să meargă la Craiova „spre a primi și duce la București steagul lui Tudor“ a făcut parte cărturarul Bogdan Petriceicu Hașdeu³.

De la Arsenalul Armatei, steagul lui Tudor Vladimirescu a trecut în patrimoniul Muzeului Militar Național⁴, în decembrie 1919⁵, unde a rămas pînă în mai 1971, cînd a intrat în colecțiile Muzeului de Istorie al R.S. România⁶.

În prezent se păstrează numai părți din pînza originală a steagului — formată din mătase foarte fină gălbuie, pictată și căptușită cu mătase albastră —, totul introdus și fixat în tul dublu, operație care s-a efectuat la Muzeul militar înainte de anul 1937⁷. Nici dimensiunile actuale de 1,22 m X 1,46 m nu mai corespund mărimii și formatului pe care pînza le-a avut inițial. Chiar dacă dimensiunile de 2 m X 1,50 m, indicate de C. V. Obedeianu⁸, ar fi fost date cu oarecare aproximație, pînza avea totuși, în perioada cînd se afla la Arsenalul Armatei, lungimea de 1,85 m și înălțimea de 1,52 m, date menționate de col. P. V. Năsturel⁹, care ne-a lăsat o descriere amănunțită a acestui drapel. Deci, formatul pînzei era un dreptunghi așezat pe lat, iar nu pe înalt cum se prezintă astăzi.

Pe fața gălbuie, dar pe care col. P. V. Năsturel o arăta ca fiind albă, se afla pictată Sf. Treime, avînd în dextra pe Sf. Teodor Tiron, patronul slugerului Tudor Vladimirescu, iar în senestra pe Sf. Gheorghe, considerat aducător de biruință. Pentru noi, importanța deosebită prezintă partea de pictură situată sub Sf. Treime și care, în interiorul unei ghirlande de frunze de dafini aurii, reda o acvilă neagră, cruciată, cu sborul jos. Faptul că Tudor a ținut ca acvila — elementul de bază al stemei Țării Românești — să figureze pe steagul sub care a ridicat oștile de panduri, ne îndreptățește să credem, odată mai mult, că el socotea

¹ După alte surse, Gheorghe I. Căcalețeanu ar fi donat acest steag în anul 1873 (C. V. Obedeianu, *Tudor Vladimirescu*, în „Arhivele Olteniei“, an. VIII, nr. 43—44, mai—august 1929, p. 253). Cum în articolul respectiv s-au mai strecurat și alte date eronate, iar celelalte izvoare confirmă anul 1882 („Arhivele Olteniei“, an. VIII, nr. 43—44, mai—august 1929, p. 375; „Buletinul Uniunea Ofițerilor de rezervă“, an. XV, nr. 1—2, ianuarie—februarie 1938, p. 37—38), înclinăm să credem că acesta din urmă constituie data reală a donației.

² Cu privire la Tudor Vladimirescu, în „Arhivele Olteniei“, an. VIII, nr. 43—44, mai—august 1929, p. 378; *Steagul lui Tudor Vladimirescu*, în „Buletinul Muzeului Militar Național“, an. I, nr. 2, 1937, p. 18.

³ Vezi Discursul lui B. P. Hașdeu pronunțat la Craiova, în întrunirea electorală de la 13 aprilie 1883, în „Arhivele Olteniei“, an. VIII, nr. 43—44, mai—august 1929, p. 375.

⁴ Denumit în prezent Muzeul militar central.

⁵ Muzeul militar central, proces-verbal din 23 decembrie 1919, primirea nr. 5/1919; *Steagul lui Tudor Vladimirescu*, în „Buletinul Muzeului Militar Național“, an. I, nr. 2, 1937, p. 18.

⁶ Muzeul de Istorie al R. S. România, proces-verbal nr. 2901 din 29 mai 1971. La Muzeul de Istorie al R. S. România steagul a primit nr. de intrare în muzeu 5766; în evidența Muzeului militar central el a figurat la nr. de inventar 1376, avînd număr vechi de inventar 2995.

⁷ *Steagul lui Tudor Vladimirescu*, în „Buletinul Muzeului Militar Național“, an. I, nr. 2, 1937, p. 18.

⁸ C. V. Obedeianu, *op. cit.*, p. 254.

⁹ Col. P. V. Năsturel, *Steagul, stema română, însemne domnesci, trofee*, București, 1903, p. 45.

mișcarea o acțiune a întregului popor, a întregii țări și dorea ca acest lucru să fie cunoscut. De altfel, și invocația scrisă în versuri, cu litere chirilice aurii, de o parte și de alta a acvilei, se referea în primul rând la popor.

„Tot norodul românesc,	Pre tine te proslăvesc ;
Troiță de o ființă,	Trămite-mi ajutorință
Cu puterea ta cea mare	Și, în brațul tău cel tare,
Nădejde de dreptate	Acum să am și eu parte”. ¹⁰

Data înscrisă sub aceste versuri — 1821 Genarie — arată că steagul dăinuie încă de la începutul acestei ridicări la luptă socială și națională. Invocația de mai sus a fost atribuită episcopului Ilarion, susținător al mișcării și prieten al lui Tudor Vladimirescu¹¹. În prezent, atât inscripția, cât și pictura nu mai pot fi distinse, din cauza uzurii pânzei.

Hampei de lemn, cu vîrf în formă de suliță, amintită de colonelul P. V. Năsturel, îi este contestată valoarea, considerîndu-se că ea a fost confecționată ulterior pentru a suplini absența celei originale, în așa fel ca steagul să poată participa la diferite festivități¹². O altă componentă a acestui steag, a cărei autenticitate este disputată, o constituie „ciucurele de la drapelul Domnului Tudor Vladimirescu, din mătase tricolor — roșu, galben, albastru”¹³, — care a fost păstrat tot în familia Căcalețeanu, o perioadă mai îndelungată însă decît pinza ; abia în anul 1934, Constantin Caletzeanu¹⁴ l-a donat Muzeului militar din Craiova¹⁵, de unde a trecut în patrimoniul Muzeului militar central din București¹⁶. Dr. Aurel Metzulescu, fost director al Muzeului militar din Craiova, întemeiat în primul rând pe proveniența acestui ciucure, îl considera ca fiind original, intrînd în polemică în acest sens cu generalul Radu Rosetti, care îi contesta autenticitatea¹⁷. Despre existența acestui ciucure, încă în perioada anterioară donării lui Muzeului militar din Craiova, informează și C. V. Obedeauu, care sublinia că „steagul avea trei ciucuri cu canafuri de argint și cu firele de mătase în culorile naționale”¹⁸, deci roșu, galben și albastru.

Cea mai completă descriere ne-o furnizează tot dr. Metzulescu, arătînd că „ciucurele steagului Domnului Tudor Vladimirescu se prezintă ca un tot întreg, compus din trei părți distincte — sau mai bine zis, din

¹⁰ *Ibidem* ; P. V. Năsturel, *Stema României*, București, 1892, p. 165.

¹¹ Cf. P. V. Năsturel, *Steagul, stema română, însemne domnesci, trofee*, București, 1903, p. 45.

¹² Dr. Aurel Metzulescu, *Ciucurele steagului domnului Tudor Vladimirescu — originea steagului tricolor român*, în „Buletinul Unirea Ofițerilor de rezervă”, an. XV, nr. 1-2, ianuarie-februarie 1938, p. 36.

¹³ *Ibidem*, p. 33.

¹⁴ Constantin Caletzeanu este fiul lui Gheorghe I. Căcalețeanu, deci nepotul maiorului Ion Căcalețeanu, comandantul artileriei lui Tudor Vladimirescu.

¹⁵ Dr. A. Metzulescu, *op. cit.*, p. 33—34, 37.

¹⁶ În colecțiile Muzeului militar central, la nr. de inventar 19.645, există într-adevăr înregistrat ciucurele de la steagul lui Tudor Vladimirescu, provenit de la Muzeul militar din Craiova.

¹⁷ În articolul deja citat, dr. Aurel Metzulescu prezintă atât argumentele pe care se întemeiază susținerea sa, cât și disputa cu generalul Radu Rosetti (p. 38—40).

¹⁸ C. V. Obedeauu, *op. cit.*, p. 254.

trei ciucuri mai subțiri de mătase, de dimensiuni egale, de culori variate, și care sînt uniți la partea lor superioară printr-un șnur de mătase¹⁹. Urmează un întreg sistem de prindere, format din șnururi de mătase, discuri și sfere metalice. Cel mai interesant lucru la acest ciucure este, așa cum de altfel aprecia și dr. Metzulescu, faptul că cei trei ciucuri componenți au culorile care alcătuiesc drapelul nostru național. Aceasta îl determina să considere că ciucurile de la steagul lui Tudor Vladimirescu „întrepează prima manifestare a tricolorului românesc”²⁰, afirmație reluată circa 20 ani mai târziu și de Stelian Metzulescu²¹, care socotește coloritul ciucurelui ca o dovadă că tricolorul exista în Țara Românească și înainte de hățișerul din 1834²². Ipoteza aceasta ar explica, întrucîtva, de ce domnitorul Țării Românești, Alexandru Dimitrie Ghica, a cerut sultanului să fie aprobat ca drapel militar tocmai tricolorul. În literatura de specialitate au fost emise și unele păreri care împing originea tricolorului cu mult în urmă, considerîndu-l ca provenind din „adunarea la un loc a steagurilor celor trei principate românești”, realizată de primul unificator al țărilor române, Mihai Viteazul²³. Chiar dacă avem unele rezerve față de argumentațiile autorilor privind originea fiecărei culori a tricolorului românesc²⁴, rămîne incontestabil faptul că el a existat ca atare în timpul lui Mihai Viteazul, deoarece îl întîlnim la diplomele de înnobilitare acordate de acesta, atît pe lambrechine cît și pe scutul blazoanelor²⁵. Nu cunoaștem, într-adevăr, nici un drapel care să conțină

¹⁹ Dr. A. Metzulescu, *op. cit.*, p. 33.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Stelian Metzulescu, *Reprezentări și inscripții religioase aflate pe steagurile din trecutul țărilor românești 1500—1856*, în „Glasul Bisericii”, an. XXI, nr. 9—10, septembrie — octombrie 1962, p. 924—925.

²² Prin hățișerul din 1834, publicat în „Buletinul, gazetă oficială din Țara Românească”, nr. 34 din 14 octombrie 1834, se aproba, la cererea domnitorului Al. Dim. Ghica, acordarea de steaguri pentru corăbiile negustorești „cu fața galbenă și roșie, avînd pe dînsul și stele și la mijloc pasăre albastră cu un cap”, iar pentru oștire steag „cu fața roșie, albastră și galben, avînd și acesta stele și pasăre cu un cap la mijloc...”. Amintit pentru prima dată de maiorul I. Popovici tocmai pentru partea privitoare la drapele (Mr. I. Popovici, *Organizarea Armatei Române*, Roman, 1900, vol. I, p. 95), hățișerul respectiv a fost ulterior publicat de generalul Radu Rosetti, care apreciază cu acest prilej că alegerea tricolorului aparține lui Al. Dim. Ghica și că steagul tricolor a fost adoptat pentru înfrînarea oară în 1834, ca drapel al armatei muntene (Generalul R. Rosetti, *Știri mărunte și note relative la istoria armamentului la noi. Cînd s-a adoptat steagul tricolor la noi*, în „Memoriile secțiunii istorice ale Academiei Române”, Seria III, tom. XI, mem. 2, București, 1930, p. 31—32).

²³ Marcel Sturza-Săucești, Alexandru I. Gontă, *Tricolorul românesc simbol al unității naționale sub Mihai Viteazul*, în „Revista Arhivelor”, an. XI, nr. 2/1968, p. 69—78.

²⁴ Culoarea roșie, de pildă, este redată ca fiind caracteristică pentru Moldova într-o perioadă cînd se cunoaște precis că drapelul militar moldovean era bicolor — roșu și albastru — așa cum de altfel fusese aprobat de sultan, la cererea domnitorului Mihail Sturdza („Buletin, foaie oficială”, Iași, an. II, nr. 86 din 8 noiembrie 1834, p. 468—469); se face abstracție de faptul că flămurile stabilite pentru principatele române prin Regulamentul Organic erau bicolore, roșu și albastru pentru Moldova și galben și albastru pentru Țara Românească, iar argumentația privind culoarea albastră ca reprezentativă pentru steagul Transilvaniei nu ni se pare suficient de susținută.

²⁵ M. Sturza-Săucești, Al. I. Gontă, *op. cit.*, p. 74—76; I. Cav. de Pușcariu, *Date istorice privitoare la familiile nobile române*, partea I-a, Sibiu, 1892, p. 46, partea II, Sibiu 1895, p. 348; Biblioteca Academiei R. S. România, doc. CCC1/1.

cele trei culori, datînd din vremea lui Mihai sau din perioada de la el și pînă în 1834, dar folosirea repetată a tricolorului pe blazoanele diplomelor pe care le-a acordat nu poate fi întîmplătoare și nici lipsită de semnificație.

Fie că întruchipează o întrunire a culorilor dominante ale steagurilor din cele trei principate românești, cum susțin autorii la care ne-am referit, fie că a devenit un simbol al unității naționale după înfăptuirea unificării celor trei țări sub Mihai Viteazul, care, oricum, este cert că l-a folosit, fie că redă culorile frecvent întîlnite în lucrăturile populare din mai toate regiunile țării, ale căror începuturi se pierd în adîncul veacurilor, tricolorul a semnificat și semnifică un înalt ideal pentru românii de pretutindeni; existența unei tradiții în acest sens apare cu atît mai plauzibilă, cu cît arborarea lui va avea loc concomitent, de ambele părți ale Carpaților, în timpul revoluției de la 1848, așa cum vom vedea în continuare.

*Steagul revoluționarilor români din Transilvania de la 1848*²⁶ este provenit de la Muzeul militar central, în colecțiile căruia a intrat în anul 1929, fiind donat de inginerul Valeriu Pușcariu²⁷. Steagul a fost găsit de familia Gomboș²⁸ în podul caselor părintești ale lui Avram Iancu din comuna Vidra de Sus. În 1906, protopopul Iosif Gomboș l-a predat Casinei române din Abrud, dar în anul 1909, din cauza asupririlor naționale care existau în Transilvania în acea perioadă, a fost trecut dincoace de Carpați și încredințat familiei Pușcariu²⁹, de origine ardeleană, stabilită în București. Aici a rămas pînă în momentul dăruirii sale Muzeului militar.

Pinza steagului este tricoloră, iar formatul dreptunghiular, avînd dimensiunile de 1,45 m X 1,03 m; culorile sînt dispuse orizontal, cu albastru în partea superioară, galben la mijloc și roșu în partea inferioară³⁰. Pe fișia de culoare galbenă se află aplicată, tot din pînză, inscripția „3/15 Maiu 1848”, care semnifică data cînd pe Cîmpia Libertății din Blaj a avut loc adunarea de masă a românilor transilvăneni pentru drep-

²⁶ Nr. de intrare în muzeu 5773; primit de la Muzeul militar central prin procesul-verbal nr. 2901 din 29 mai 1971.

²⁷ Muzeul militar central, proces-verbal nr. 97 din 10 iunie 1929. În Muzeul militar, steagul a avut nr. de inventar 1500.

²⁸ Membri ai acestei familii au luat parte activă la acțiunile organizate și conduse de Avram Iancu în Munții Apuseni, ca de pildă preotul Ion Gomboș, care s-a numărat printre meritușii tribuni ai lui Iancu.

²⁹ Muzeul militar central, dos. nr. 11/1936, Corespondență privitoare la drapele, p. 64.

³⁰ Despre steagurile transilvănene prezente la adunarea de la Blaj există și unele mărturii care menționează existența unui tricolor compus din culorile „vinăt, roșu, alb — fețe luate după îmbrăcămîntul poporului român, cari totodată erau și culorile cele vechi ale Transilvaniei...”, cum a fost, de pildă, „flamura cea mare a națiunii române”, descrisă de Al. Papiu Ilarian (Al. P. Ilarian, *Istoria românilor din Dacia superioară*, vol. II, Viena, 1852, p. 221—224). Tot el semnalează prezența la adunare a mai multor steaguri naționale cu inscripții diferite, fără a mai preciza însă culorile componente. Din cîte cunoșteam, nu se păstrează nici un steag care să aibă culorile roșu, alb și albastru, toate cele care ne-au parvenit avînd tricolorul compus din culorile roșu, galben și albastru. De asemenea, în tradiția păstrată de transilvăneni, ca și de bucovineni, de altfel, în întreaga perioadă cuprinsă între 1850 și 1918, cînd are loc unirea cu România, întîlnim tot tricolorul românesc — roșu, galben și albastru (Dr. I. G. Sbierea, *Ceva despre tricolorul român*, în „Calendarul Minervei pe anul 1905”, București, 1905, p. 218—227).

turi naționale și dreptate socială. Tradiția spune că cetele de moți, sub conducerea lui Aram Iancu, au participat la adunare sub flamurile acestui steag³¹.

Tot tricolor este și *steagul formațiunilor revoluționare conduse de Avram Iancu*, datînd din anii 1848—1849, care a fost primit de Muzeul de Istorie al R.S. România de la Casa memorială Avram Iancu³². Pinza de formă dreptunghiulară, lungă de 1,70 m și înaltă de 1,02 m, este fixată pe o hampă de lemn, vopsită în negru, terminată cu un virf în formă de cruce, avînd lungimea totală de 2,60 m. Tricolorul pinzei este dispus orizontal, cu albastru sus, galbenul la mijloc și roșu jos. Pinza fiind foarte decolorată, nu se mai distinge clar decît culoarea galbenă.

În afara faptului că cele două drapele amintite constituie mărturii valoroase referitoare la lupta revoluționară a românilor transilvăneni, acestea mai prezintă o semnificație deosebită prin culorile pe care le conțin și care se reîntîlnesc și pe steagul revoluționarilor de la 1848 din Țara Românească, îndreptățind aprecierea că ele simbolizează „solidaritatea, peste granițele artificiale vremelnice, a celor mai înaintați conducători ai poporului român, deoarece proclamarea drapelului tricolor ca simbol al revoluției a fost opera revoluționarilor munteni și mai ales a lui Nicolae Bălcescu”³³.

Intr-adevăr, primul decret al guvernului provizoriu al Țării Românești³⁴ din 14 iunie 1848 stabilea că „Steagul național va avea trei culori : albastru, galben și roșu. Deviza română, care va fi scrisă atît pe steaguri cit și pe monumentele și decretale publice, se va compune din aceste două cuvinte : Dreptate, Frăție”³⁵. De altfel, la 15 iunie 1848, a și avut loc o mare serbare pe „Cîmpul Libertății” de la Filaret — cu participarea întregii garnizoane a Capitalei și a gărzii naționale — unde s-a făcut „sfîntirea steagurilor tricolore, care purtau deviza : «dreptate — frăție»”³⁶, distribuite unităților armatei și gărzii naționale. Este foarte greu de explicat astăzi ce anume i-a determinat pe revoluționarii munteni să adopte ca drapel național tricolorul. Ipotezele emise pînă acum — una prin care se arată că în situația existenței printre fruntașii revoluționari a numeroși militari și în condițiile izbînzii și apărării revoluției, în care „drapelul național urma să îndeplinească aceleași roluri mobilizatoare ca și cel din armata regulată, nu a fost greu și nici imposibil să se aleagă ca model tricolorul oștirii”³⁷, cealaltă prin care se susține adopta-

³¹ Generalul Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 32 ; Muzeul militar central, dos. nr. 11/1936, Corespondență privitoare la drapele, p. 64.

³² Muzeul de Istorie al R. S. România, proves-verbal nr. 1266 din 15 februarie 1971 : a primit nr. de intrare în muzeu 350. La Casa memorială Avram Iancu a avut nr. de inventar 59.

³³ Ștefan Pascu, *Muzeul Avram Iancu*, în *Probleme de muzeografie*, Cluj, 1957, p. 18. Aprecieră prof. Pascu se referea numai la drapelul tricolor transilvănean de la Casa memorială Avram Iancu.

³⁴ Printre semnatarii căruia se numără N. Bălcescu, A. G. Golescu, C. A. Rosetti, I. C. Brătianu ș.a.

³⁵ *Anul 1848 în Principatele Române*, tom. I, București, 1902, p. 567.

³⁶ *Ibidem*, p. 670.

³⁷ Constantin Căzănișteanu, *În legătură cu drapelele instituite în timpul revoluției muntene de la 1848*, în *Materiale de istorie și muzeografie*, Muzeul de istorie a orașului București, vol. IV, p. 266.

rea sa ca drapel de stat în 1848 sub influența franceză³⁸ — sînt desigur plauzibile. Dar, deși nu sînt contestate sau contestabile, nici una din acestea separat, și nici împreună — presupunînd că ele ar fi coexistat și că fiecare ar fi avut partea sa de influență — nu explică pe de-a-ntregul situația. Căci rămîne totuși neelucidată problema : de ce încă în mai, la Blaj, românii transilvăneni s-au adunat sub steagul tricolor ; de ce chiar în Țara Românească, la 9 iunie la Islaz³⁹ și la 11 iunie în București⁴⁰, deci înainte ca decretul guvernului provizoriu din 14 iunie să fi ființat, masele s-au ridicat la acțiune sub steagul tricolor.

Tot numai existența unei tradiții mai vechi în acest sens pentru toți românii ar putea explica faptul. Cuvîntul lui Mihail Kogălniceanu, rostit în ședința de la 26 martie 1867, conține o referire prețioasă privitoare la aceasta. El sublinia că „drapelul tricolor... este un ce mai mult“ decît drapelul Unirii Principatelor, „el este drapelul naționalității române din toate țările locuite de români“⁴¹. Dar cum Kogălniceanu afirma că drapelul tricolor este un ce „mai mult“ și nu „mai vechi“ decît drapelul Unirii Principatelor, nu putem ști dacă el se referea la semnificația pe care tricolorul o căpătase pentru toți românii de la Unire și pînă atunci. În 1867, sau subînțelegea o mai veche tradiție comună. Deși datele pe care le deținem pentru moment nu dau posibilitatea unei încheieri definitive, apreciem totuși că ele toate converg spre confirmarea existenței unei mai vechi tradiții în folosirea tricolorului românesc.

Din timpul revoluției de la 1848 din Țara Românească nu se mai păstrează decît un singur steag, presupus de generalul Radu Rosetti⁴² ca steag de gardă națională și confirmat ca atare de descoperirile de arhivă mai recente ale locotenent colonelului Constantin Căzănișteanu⁴³.

Acesta este *steagul de gardă națională al orașului Slatina, jud. Olt*, intrat în colecția Muzeului de Istorie al R.S. România⁴⁴ tot prin filiera Muzeului militar central, care l-a primit de la Arsenalul Armatei în decembrie 1919⁴⁵.

Pinza drapelului are formă dreptunghiulară, de 1,24 m X 1,10 m și este confecționată din mătase tricoloră, foarte fină, avînd culorile așezate orizontal, cu albastru în partea superioară, galben la mijloc și roșu în partea inferioară, care este și cea mai afectată de vreme. De altfel, întreaga pînză este tăiată, cu unele bucăți lipsă, iar pentru conservare a fost introdusă și fixată în tul dublu, probabil la Muzeul militar, în deceniul patru al sec. XX-lea. O nouă intervenție pentru consolidarea sa s-a făcut în anul 1973 la Muzeul de Istorie al R.S. România.

³⁸ Col. P.V. Năsturel, *op. cit.*, p. 69.

³⁹ Gh. Bibescu, *Domnia lui Bibescu*, vol. II, București, 1894, p. 367 ; A. Christofi, *Amintiri și fapte generoase din viața mea publică*, Craiova, 1897, p. 6.

⁴⁰ C. Colescu Vartic, 1848. *Zile revoluționare*, București, 1898, p. 149.

⁴¹ Cf. col. P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 71.

⁴² Gen. Radu Rosetti, *Garda națională. Scurt istoric. Rostul ei în războiul din 1877—1878*, București, 1943, p. 4. (extras din „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii istorice“, seria III, tom. XXV, mem. 10).

⁴³ Constantin Căzănișteanu, *op. cit.*, p. 268—269.

⁴⁴ Nr. de intrare în Muzeul de Istorie al R. S. România 5770, fiind înregistrat în baza procesului verbal 2901 din 29 mai 1971.

⁴⁵ Muzeul militar central, proces verbal din 23 decembrie 1919, primirea 5/1919. În colecțiile acestui muzeu a avut nr. de inventar 1552, iar nr. vechi de inventar 4329.

Inscripția care figurează pe pînză amintește de deviza revoluției muntene și indică localitatea și județul cărora a aparținut respectivul steag. Ea este pictată cu litere chirilice, dispuse pe trei rînduri pe cele trei culori : pe albastru „Frăție-Dreptate“, pe galben „județul Oltu“, iar pe roșu „orașul Slatina“. Felul în care sînt îmbinate culorile dovedește că el a fost executat destul de curînd după izbucnirea revoluției, atunci cînd dispozițiile decretului privitor la steag nu fuseseră încă pe deplin înțelese⁴⁶. Este și motivul pentru care, la 13 iulie 1848, guvernul provizoriu al Țării Românești a dat un nou decret în care, în afara menționării faptului că stindardele vor fi tricolore — albastru închis, galben deschis și roșu carmin —, preciza și dispunerea lor : „Lîngă lemn vine albastru, apoi galben și apoi roșu filfind“⁴⁷.

Precizarea făcută arată clar că steagurile conforme intenției guvernului aveau culorile dispuse vertical și că toate cele confecționate după data noului decret nu puteau avea așezat tricolorul decît în acest mod. Un asemenea exemplar nu ni se mai păstrează însă în original, ci numai în unele reprezentări grafice de epocă⁴⁸.

Referitor la momentul de importanță deosebită al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918 — care prin hotărîrea adoptată, ca și Transilvania să se unească cu România, încheie procesul făuririi statului național unitar — muzeul posedă *trei steaguri tricolore ale unor delegații participante la această adunare și unul care a aparținut gărzii naționale din Alba Iulia*.

La cele trei steaguri tricolore reține atenția faptul că au culorile dispuse orizontal, cu albastru în partea superioară, galben la mijloc și roșu în partea inferioară — deci în modul în care se înfățișau cele din timpul revoluției de la 1848 din Transilvania sau unele din exemplarele din Țara Românească și ulterior din România dinaintea legii din 1867⁴⁹ — și nu vertical, cum se prezentau steagurile oficiale în România la acea dată.

Două dintre ele au fost primite de la Muzeul de Istorie din Alba Iulia⁵⁰ : unul are dimensiunile pînzei de 2,35 m X 1,00 m⁵¹ și fiecare dintre cele trei fișii de culori diferite terminate la partea flotantă în formă de unghi, cu vîrfurile în afară ; la celălalt, a cărui pînză este de 1,30 m x 0,75 m⁵², nu se mai păstrează decît fișiile de culoare roșie și

⁴⁶ Elena Popescu și Constantin Căzănișteanu, *Piese din colecția de drapele a Muzeului militar central*, în „Revista Muzeelor“, an. III, nr. 2, 1966, p. 139.

⁴⁷ *Anul 1848 în Principatele Române*, tom. II, București, 1902, p. 477.

⁴⁸ Astfel este reprezentat de A. Billecocq în *Album Moldovo-Valaque ou guide politique et pittoresque à travers les Principautés du Danube*, editat la Paris în anul 1848 (cf. col. P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 56—57).

⁴⁹ Prin legea din 1867 se hotăra ca organizarea culorilor drapelului să fie următoarea : albastru lîngă hampă, galbenul în mijloc, iar roșu în margine, flotînd (vezi P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 96). Deci, culorile drapelului erau dispuse vertical. În felul în care fuseseră fixate prin decret și de către guvernul provizoriu în timpul revoluției de la 1848, iar nu orizontal, așa cum se găseau în fapt la drapele militare din anii 1834—1858 sau la steagurile din vremea Unirii. Dispunerea pe verticală a culorilor s-a păstrat în România permanent din 1867 și pînă astăzi.

⁵⁰ Muzeul de Istorie al R. S. România, proces-verbal nr. 1268 din 15 februarie 1971.

⁵¹ Nr. de intrare în Muzeul nostru 408.

⁵² Ibidem.

galbenă, cea albastră fiind distrusă complet. Ele se termină la partea flotantă tot în formă de unghi cu vârful în afară. Se pare că primul drapel are hampă proprie, din lemn, vopsită în negru.

Cel de-al treilea drapel tricolor provine de la Muzeul de Etnografie din Lupșa⁵³, jud. Alba. Pinza sa are dimensiunea de 1,90 x 1,20 m și este prinsă de o hampă de lemn, în vârful căreia se află un buchet de busuioc; la partea liberă, fiecare din culorile care compun pinza se termină în formă de unghi, avînd în vîrf cîte un ciucure în culoarea respectivă. De hampă mai este legată o eșarfă tricoloră, terminată la capete cu cîte un ciucure.

Pinza tricoloră a fost confecționată din lînă de către femeile lupșene, într-o zi și o noapte, pentru ca delegația din comună să poată să participe la Marea Adunare de la Alba Iulia cu steagul în frunte⁵⁴. După reîntoarcerea delegației în Lupșa, steagul a fost păstrat în casa învățătorului Ceapă Sebastian, unul dintre participanții la adunare, de unde a trecut la directorul Muzeului de Etnografie din Lupșa, Albu Pamfilie.

După ce aceste steaguri au fost preluate de Muzeul de Istorie al R.S. România, dată fiind uzura lor, pinzele celor două care au tricolorul întreg au fost introduse și fixate în tul dublu⁵⁵, în primele luni ale anului 1971.

Steagul gîrzii naționale din Alba Iulia a fost primit de la Muzeul de Istorie din Alba Iulia⁵⁶ și prezintă interes îndeosebi pentru inscripția pe care o conține și care exprimă bucuria izbînzii unei năzuinți de secole a poporului nostru: „Visul de veacuri se îndeplinește“. În afara acestor cuvinte pline de adîncă semnificație, pe pinza respectivă mai sînt înscrise denumirea unității căreia i-a aparținut steagul și anul marelui eveniment: „Legiunea română MDCCCXVIII“. Inscripția este cusută cu negru pe fondul bej al pînzei, pe care se mai află un corb lucrat cu negru și cafeniu.

După forma pe care o are partea păstrată a steagului respectiv — aproximativ un cerc cu diametrul de 0,57 m, avînd o prelungire ovală în partea inferioară pînă la completarea dimensiunii de 0,80 m — aceasta nu poate fi pinza propriu-zisă a drapelului, ci numai un fragment din ea, probabil partea ce se găsea aplicată pe centrul acesteia; s-ar putea chiar ca fondul general al pînzei să fi fost tricolor, ceea ce ar corespunde atît tradiției, cît și aspectului celorlalte steaguri care dăinuiesc de la acea dată. Și această parte de drapel a fost introdusă și cusută în tul dublu, după aducerea sa la muzeul nostru.

⁵³ Muzeul de Istorie al R. S. România, proces-verbal nr. 1267 din 15 februarie 1971; a primit nr. de intrare în muzeu 354.

⁵⁴ În adresa către Muzeul de Istorie al R. S. România, înregistrată de acesta cu nr. 5503 din 29 noiembrie 1972, ca și în unele relatări verbale, tov. Albu Pamfilie, directorul Muzeului de Etnografie din Lupșa, care a preluat și păstrat steagul respectiv, ne furnizează aceste informații prețioase privind istoricul său.

⁵⁵ Operația a fost efectuată cu concursul Muzeului de Artă al R. S. România, în atelierele sale de restaurare.

⁵⁶ Muzeul de Istorie al R. S. România, proces-verbal nr. 1751 din 2 aprilie 1971; a primit nr. de intrare în muzeu 4193.

Steagul domnesc din Țara Românească din timpul lui Alexandru Dimitrie Ghica (1834—1842) provine de la Muzeul militar central⁵⁷, în ale cărui colecții a intrat în anul 1919, venind de la Arsenalul Armatei⁵⁸, unde se păstrase pînă atunci. Col. P. V. Năsturel, care îl semnalează pentru prima dată, îl socotește steag domnesc din perioada menționată⁵⁹; dr. A. Velcu îl consideră însă drapel militar din anii 1830—1834⁶⁰.

Partea din pînză, ce se păstra încă în perioada în care steagul a fost descris de col. P. V. Năsturel, dădea posibilitatea să se vadă că fondul său era de culoare crem deschis, ceea ce ne îndreptățește să-l considerăm steag domnesc și nu steag militar din anii 1830—1834, știut fiind că Regulamentul organic stabilea ca flamurile armatei din Țara Românească să fie bicolore — galben și albastru⁶¹.

Astăzi pinza este foarte uzată, nu se mai păstrează decît mici porțiuni din ea, introduse în tul dublu⁶² de dimensiunile 1,60 X 1,60 m, fără să se mai poată distinge pictura inițială, descrisă de col. P. V. Năsturel ca reprezentîndu-i pe Sf. Gheorghe călare pe un cal alb omorînd o scorpie, pe o parte, și pe arhanghelul Mihail suflînd într-o trîmbiță, pe cealaltă parte⁶³. Hampa de lemn se termină în vîrf cu un glob de metal galben, pe care col. P. V. Năsturel indica și existența unei acvile cu zborul luat, încoronată princiar și cu crucea în cioc, din același metal.

Dela Muzeul militar central a fost primit și *steagul domnesc din Țara Românească din timpul lui Gheorghe Bibescu* (1842—1848)⁶⁴, păstrat pînă în 1919 tot la Arsenalul Armatei⁶⁵. Și asupra acestui steag există cele două păreri diferite ale celor doi autori⁶⁶; aceleași motive ca și pentru steagul precedent ne determină să-l acceptăm ca steag domnesc.

Pinza sa este de mătase roșie și are formă dreptunghiulară de 1,00 m X 0,90 m, fiind introdusă pentru conservare în tul dublu, operație care s-a realizat la Muzeul militar în anii 1930—1939⁶⁷. Pe o față a pinzei este pictat un scut în centrul cărnii se află o acvilă cruciată, cu zborul jos; susținători ai scutului sînt doi lei, iar sub acesta se găsesc încrucișate arme și stindarde, toate însemne domnești. Pe cealaltă față este pictat Sf. Gheorghe călare, omorînd o scorpie.

⁵⁷ Muzeul de Istorie al R. S. România, proces-verbal nr. 2540 din 4 mai 1971; a primit nr. de intrare în muzeu 8928. La Muzeul militar central a avut nr. de inventar 14024; iar nr. vechi de inventar 3996.

⁵⁸ Muzeul militar central, proces-verbal din 23 decembrie 1919, primirea nr. 5/1919.

⁵⁹ Col. P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 53—54.

⁶⁰ A. Velcu, *Steagurile României*, în *Enciclopedia României*, vol. I, 1938, p. 78.

⁶¹ Art. 429 din Regulamentul ostășesc pentru miliția pămîntenească a Principatului Valachiei, în *Regulamentul organic*, București, 1832.

⁶² Pinza a fost introdusă în tul la Muzeul militar înainte de 1937 („Buletinul Muzeului Militar Național”, an. I, nr. 2, 1937, p. 22).

⁶³ Col. P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 53—54.

⁶⁴ Muzeul de Istorie al R. S. România, proces-verbal nr. 2901 din 29 mai 1971; a primit nr. de intrare în muzeu 5805. La Muzeul militar central a avut nr. de inventar 8709, iar nr. vechi de inventar 4181.

⁶⁵ Muzeul militar central, proces-verbal din 23 decembrie 1919, primirea nr. 5/1919; „Buletinul Muzeului Militar Național”, an. II, nr. 3—4 din 1938—1939; p. 19.

⁶⁶ P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 53—54; A. Velcu, *op. cit.*, p. 78.

⁶⁷ „Buletinul Muzeului Militar Național”, an. II, nr. 3—4, 1938—1939, p. 19.

Fig. 1. Steag al Agiei din
Țara Românească, 1822.

Fig. 2. Drapel de
batalion de infan-
terie din armata
Moldovei, 1834.

Fig. 3. Steag de gardă națională din orașul Slatina, județul Olt, 1848.

Fig. 4. Steag al revoluționarilor români din Transilvania de la 1848.

Fig. 5. Steag domnesc din timpul lui Alexandru Ioan Cuza.

Steagul domnesc din timpul lui Alexandru Ioan Cuza este cel mai reprezentativ exemplar pe care îl posedă muzeul din această categorie de steaguri. El are pînza tricoloră⁶⁸, iar culorile sînt așezate orizontal, cu roșu în partea superioară, galben la mijloc și albastru în partea inferioară. Pe centrul pînzei este pictată stema Principatelor Unite — acvila și capul de bour — încadrată de drapele tricolore puțin înclinate în afară, avînd deasupra o coroană princiară. De-o parte și de alta a coroanei se află o inscripție, al cărui conținut este edificator : „Unirea Principatelor. Fericirea Românilor. Trăiască A. Ioan I”⁶⁹. Starea actuală de uzură a pînzei nu mai face vizibilă decît parțial această semnificativă inscripție. Hampa din lemn se termină în vîrf cu un glob metalic pe care se află o acvilă.

Și acest steag a fost primit de la Muzeul militar central⁷⁰, în colecțiile cărui datează din anul 1919, provenind de la Arsenalul Armatei⁷¹, odată cu un alt exemplar, tot din epoca Unirii, puțin diferit și care se pare că l-a precedat pe cel descris mai sus⁷².

Steagul din colecția muzeului nostru este considerat de col. P. V. Năsturel ca fiind făcut în anul 1863, în perioada în care „se recunoscuse necesitatea contopirii guvernelor”. Dar unirea deplină fusese proclamată de Al. I. Cuza încă la 11 decembrie 1861, astfel că, în anul 1862, ea devenise un fapt împlinit, în ziua de 24 ianuarie a celui an reprezentanții moldoveni și munteni întrunindu-se pentru prima dată într-un singur guvern și o singură cameră la București. De aceea, înclinăm să credem că steagul datează chiar din 1862, deoarece nici un element nou nu a intervenit în anul 1863 care să determine o schimbare de drapel. Că el s-a păstrat pînă la sfîrșitul domniei lui Al. I. Cuza ne-o confirmă dispunerea culorilor, identică celei menționate de „Almanahul român din 1866” : „Drapelul tricolor, împărțit în trei fâșie, roșiu, galben și albastru așezat orizontal : roșiu sus, albastru jos și galben la mijloc”⁷³.

Din categoria drapelelor militare, muzeul posedă unul dintre primele exemple distribuite miliției pămîntene organizate prin Regulamentul organic și anume *drapelul de batalion de infanterie din armata Moldovei, model 1834*. El se încadrează lotului provenit de la Muzeul militar central⁷⁴ și pe care acesta l-a primit în 1919 de la Arsenalul Armatei⁷⁵.

⁶⁸ Formatul său era dreptunghiular de 2,13 m/1,80 m. (vezi col. P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 81) ; în prezent are o formă aproape pătrată, parte din pînă fiind distrusă. Pentru o mai bună conservare pînza a fost fixată în tui dublu.

⁶⁹ Col. P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 81.

⁷⁰ Muzeul de Istorie al R. S. România, proces-verbal nr. 2901 din 29 mai 1971 ; a primit nr. de intrare în muzeu 5777.

⁷¹ Muzeul militar central, proces-verbal din 23 decembrie 1919, primirea nr. 5/1919 ; la Muzeul militar a avut nr. de inventar 1785, iar nr. vechi de inventar 4220.

⁷² Steagul domnesc aflat la Muzeul militar central, considerat ca datînd din 1859, are pînza puțin mai mică, tot tricoloră, dar cu albastru situat în partea superioară, iar stema Principatelor Unite neîncadrată de drapele tricolore. Și inscripția, care nu se mai păstrează însă astăzi, era diferită (vezi col. P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 82—83).

⁷³ „Almanahul român pe anul 1866”, București, 1866, p. 37.

⁷⁴ Muzeul de Istorie al R. S. România, proces-verbal nr. 2540 din 4 mai 1971 ; a primit nr. de intrare în muzeul nostru 8927.

⁷⁵ Muzeul militar central, proces-verbal din 23 decembrie 1919, primirea nr. 5/1919 ; la Muzeul militar central a avut număr de inventar 1643, iar număr vechi de inventar 4179.

Pinza drapelului este un pătrat cu latura de 1,44 m, din mătase dublă bicoloră, avînd culorile dispuse în așa fel, încît, pe fondul general albastru, culoarea roșie formează, în cele patru colțuri, cîte un pătrat cu latura de 0,40 m. Pe o față, pe fondul albastru din centrul pinzei, se află pictat capul de bour cu o stea cu opt colțuri între coarne și o coroană princiară deasupra, iar pe cealaltă Sf. Gheorghe călare; în patratele roșii din colțuri se găsesc, pe prima față, cîte o stea în opt colțuri, iar pe a doua monograma „M” a domnitorului Mihail Sturdza. Pinza, destul de uzată, a fost introdusă în tul dublu, în anii 1930—1934, de către Muzeul militar⁷⁶. Hampa este de lemn negru, fără vîrf.

Drapelul a fost înmînat unității în ziua de 8 noiembrie 1834, în cadrul festivităților care au avut loc cu acest prilej în fața bisericii Sf. Spiridon din Iași, în prezența domnitorului, după sfințirea lui de către mitropolitul țării⁷⁷. În înalta poruncă de zi nr. 27 din noiembrie 1834, citită cu acest prilej în fața oștirii — infanterie și cavalerie — așezate în careu, se arăta că sultanul a aprobat „Miliției Noastre dreptul de a avea steag, după modelul de Noi propus, după care s-au înființat acel cu nr. 1 pentru Infanterie și acel cu nr. 2 pentru Cavalerie... Aceste semne astăzi înțlia oară sînt înfățișate înaintea ochilor voștri spre a primi cerească bună cuvîntare, de unde prin bisericăscă sfințire, să va răvărșă și asupra voastră harul cel mîntuitor, întărindu-vă cu virtute oștășească și cu dragostea Patriei...”⁷⁸. Remarcăm în acest text două probleme care rețin îndeosebi atenția: pe de o parte faptul că drapelul bicolor — roșu și albastru —, cu stema țării pe centru, era numai aprobat de sultan, inițiativa instituirii lui ca și modelul adoptat aparținînd domnitorului Moldovei; pe de altă parte, domnitorul dorea ca steagul să constituie un mijloc de îmbărbătare a ostașilor, de insuflare a curajului și a dragostei de patrie.

Drapelul a rămas în dotarea unității pînă în anul 1849, cînd noul domnitor al Moldovei, Grigore Alexandru Ghica, a distribuit altele noi⁷⁹.

Dintre steagurile distribuite în anul 1849 deținem drapelul *Batalionului 2 al Regimentului 1 de infanterie din Țara Românească*⁸⁰, acordat unității respective de domnitorul Barbu Știrbei, în cadrul solemnității de pe cîmpul Colentinei din 21—22 noiembrie 1849, pe baza ordinului de zi nr. 143 din 15 noiembrie al aceleiași an⁸¹.

Pinza de formă pătrată, cu latura de 1,40 m, este tricoloră, avînd culorile dispuse orizontal, cu roșu în partea superioară, galben la mijloc și albastru în partea inferioară.

În centrul pinzei, pe culoarea galbenă, se află o acvilă neagră, coronată și cruciată care ține în ghiare un buzdugan și o spadă, iar în cele

⁷⁶ „Buletinul Muzeului Militar Național”, an. II, nr. 3—4, 1938—1939, p. 19.

⁷⁷ „Buletin, foaie oficială”, Iași, an. II, nr. 86 din 8 noiembrie 1834, p. 468—469.

⁷⁸ Ibidem, p. 469.

⁷⁹ Col. P. V. Năsturel, op. cit., p. 59. E. Popescu, *Drapele înmîinate unităților oștirii din Moldova în perioada 1834—1858 în colecțiile Muzeului militar central*, în „Studii și materiale de muzeografie și istorie militară”, MMC, nr. 2—3, 1969—1970, p. 299.

⁸⁰ Muzeul de Istorie al R. S. România, număr de intrare în muzeu 5865.

⁸¹ „Buletinul Oficial al Prințatului Țării Românești”, București, nr. 111 din 5 decembrie 1849, p. 443—444.

patru colțuri cite o acvilă de dimensiuni mai mici⁸². Hampa din lemn negru se termină în vîrf cu o acvilă de metal, cruciată și coronată.

Din cauza deteriorării pinzei, aceasta a fost introdusă și fixată în tul dublu, operație executată în anul 1930 la Muzeul militar⁸³, în colecțiile căruia steagul a intrat din 1919, venind de la Arsenalul armatei⁸⁴. În anul 1971 a trecut de la Muzeul militar central în patrimoniul muzeului nostru⁸⁵.

Dat fiind aspectul său asemănător cu drapelele distribuite armatei muntene în anul 1834 de către domnitorul Al. Dim. Ghica⁸⁶, acest steag a fost la un moment dat clasat ca model 1834⁸⁷. Sînt însă indicii care ne îndreptătesc să-l considerăm ca făcînd parte dintre cele șase steaguri distribuite oștirii de domnitorul Barbu Știrbei în anul 1849⁸⁸ și rămase în dotare pînă în anul 1863, cînd au fost depuse la Arsenalul Armatei⁸⁹, unitățile primind drapele noi, cu stema întrunită a celor două principate.

O importanță deosebită prezintă *drapelul Regimentului 7 infanterie de linie*⁹⁰ model 1863, fiind unul dintre puținele exemplare care se mai păstrează⁹¹ din acele steaguri tricolore înmîinate pentru prima oară armatei române unificate, după desăvîrșirea Unirii. Solemnitatea distribuirii acestora a avut loc la 1 septembrie 1863, pe platoul de la Cotroceni, unde, în afara domnitorului, a miniștrilor, a înaltului cler, a unor demnitari civili și a unităților militare, se mai afla adunată o mulțime considerabilă. După sfințirea lor, drapelele au fost încredințate comandanților corpurilor respective de către domnitorul Alexandru Ioan Cuza, care a rostit cu acest prilej o emoționantă cuvîntare, primită cu viu entuziasm de trupe și de populație⁹². Cerîndu-le ostașilor să jure că vor păstra cu onoare și fără pată steagurile acordate, corespunzînd astfel încrederii și speranței ce țara întreagă și-a pus în oaste, domnitorul sublinia valoarea

⁸² Inițial în colțuri se afla monograma domnitorului Barbu Știrbei. În timpul căimăcămiei, însă, aceasta a fost înlocuită cu acvilele actuale, căimăcămii neavînd dreptul de a aplica pe steagurile oștirii monogramele personale (vezi col. P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 61—62).

⁸³ „Buletinul Muzeului Militar Național”, nr. 5—6/1939—1940, p. 29—30.

⁸⁴ Muzeul militar central, proces-verbal din 23 decembrie 1919, primirea 5/1919.

⁸⁵ Muzeul de Istorie al R. S. România, proces-verbal nr. 2901 din 29 mai 1971.

⁸⁶ Steagurile militare distribuite de Al. Dim. Ghica aveau pinza tot tricoloră, iar în centrul lor figura acvila, așa cum fuseseră aprobate prin hătișeriful împărațesc din 1834 („Buletinul, Gazetă oficială”, nr. 34 din 14 octombrie 1834, p. 147).

⁸⁷ În fișele de gestiune de la Muzeul militar central și în Catalogul steagurilor, întocmit de A. Potoski și A. Velcu și aflat în mss. la Biblioteca Muzeului militar central.

⁸⁸ Vezi E. Popescu și C. Căzănișteanu, *Cu privire la cele mai vechi drapele tricolore ale oștirii din Țara Românească*, în „Revista Muzeelor”, nr. 2/1969, p. 173—174; „Revista Artileriei”, an. XVI, București, martie 1902, p. 249—251.

⁸⁹ Col. P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 61—62.

⁹⁰ Unitatea a luat ființă în 1860, fiind al IV-lea regiment creat în Muntenia și al VII-lea pe întreaga armată a Principatelor Unite („Monitorul oastei”, nr. 45, din 19 noiembrie 1860, p. 771; Mr. I. Popovici, *Organizarea armatei române*, partea a II-a, Roman, 1902, p. 174).

⁹¹ Din cele 17 drapele distribuite în 1863 („Monitorul oastei”, nr. 5 din 5 septembrie, 1863, p. 754—755) se mai păstrează numai 4 exemplare — 3 aflate în colecțiile Muzeului militar central și unul la muzeul nostru.

⁹² Biblioteca Academiei R. S. România, Arh. Al. I. Cuza, mapa IX, mss. rom. 4865, f. 113; „Monitorul oastei”, nr. 5 din 5 septembrie 1863, p. 757.

de simbol a drapelului, semnificația sa profundă : „Steagul e România ! Acest pământ bine-cuvîntat al Patriei, stropit cu sîngele străbunilor noștri și îmbelșugat cu sudoarele muncitorului. El este familia, ogorul fiecăruia, casa în care s-au născut părinții și unde se vor naște copiii voștri.

Steagul este încă simbolul devotamentului, credinței, ordinei și al disciplinei ce reprezintă oastea ! Steagul este totodată trecutul, prezentul și viitorul Țării ; întreaga istorie a României !⁹³.

În cuvîntarea domnitorului se găsesc și unele indicații ce dovedesc că acestea erau, într-adevăr, primele drapele pe care le distribuia, deoarece pînă atunci unitățile păstrasera „steagurile cele vechi... suvenire triste de vreme ce ele înfățișau Țerile despărțite“⁹⁴. Or, de-abia acum, în 1863, acestea erau înlocuite cu steaguri tricolore, avînd pe ele stema Principatelor Unite, chiar dacă intenția acordării lor data încă din 1861⁹⁵. Presupunerea — că au mai fost distribuite drapele și în 1861 și că cel la care ne referim ar face parte dintre acestea⁹⁶ — nu se confirmă prin nici un document de epocă, iar referirile domnitorului cu prilejul distribuirii din 1863 nu lasă în nici un caz posibilitatea întrevederii unei alte înmînări de drapele anterioare acestuia.

Drapelul Regimentului 7 infanterie de linie, model 1863, a fost primit de la Muzeul militar central⁹⁷, căruia i-a fost transmis de Arsenalul Armatei în 1919⁹⁸. El are pînza dreptunghiulară de 1,22 m X 1,00 m confecționată din mătase dublă tricoloră, culorile fiind dispuse orizontal, cu roșu în partea superioară, galben la mijloc și albastru în partea infe-

⁹³ „Monitorul oastei“, nr. 5 din 5 septembrie 1863, p. 756 ; col. P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 78.

⁹⁴ Cu această ocazie, domnitorul Al. I. Cuza prezenta drapelul tricolor ca reunind „colorile provinciilor-surori, după cum voința unanimă a Românilor a unit pe capul Meu coroanele ambelor Țări“ („Monitorul oastei“, nr. 5 din 5 septembrie 1863, p. 756).

⁹⁵ Faptul se poate constata din Ordinul de zi pe toată oastea nr. 305 din 14 septembrie 1861 : „Urmînd a se da corpurilor noi stendarde cu Marca Principatelor Unite, se ordonă regimentelor de infanterie și cavalerie a trimite pe dată la Minister cîte 40 galbeni fiecare corp...“ („Monitorul oastei“, nr. 53 din 20 septembrie 1861, p. 802). Dar nimic nu dovedește că această intenție a fost finalizată înainte de 1863. În afara greutăților survenite din cauza timpului necesar pentru strîngerea banilor, comandarea și confecționarea drapelelor, mai era și problema fixării stemei Principatelor Unite, care în 1861 nu fusese și nu putuse fi în orice caz rezolvată.

⁹⁶ A. Velcu consideră (vezi *Steagurile României*, în *Enciclopedia României*, vol. I, București, 1938, p. 81) că drapelele clasate de P. V. Năsturel ca model 1863, deci și drapelul la care ne referim, datează din anul 1861, bazîndu-și afirmația pe Înaltul ordin de zi nr. 274 din 19 martie 1863, în care se arăta că „de la anul 1861 pînă acum Regimentelor 6 și 7 și Batalioanelor de geniu și vînători nu li s-au dat drapele, nefiind hotărîtă nici o emblemă...“. Dar faptul că unităților nou create în anul 1860, cum este cazul celor menționate, nu li se dăduseră încă drapele pînă în martie 1863, nu ne poate conduce la concluzia că celorlalte unități mai vechi li se acordaseră drapele în 1861, ci acestea le aveau pe cele anterioare Unirii. Dacă un alt model ar fi existat după înfăptuirea Unirii și pînă la drapelele distribuite în septembrie 1863, ar fi fost foarte simplu ca unităților nou create să li se fi înmînat tocmai asemenea drapele, ceea ce nu s-a întîmplat însă.

⁹⁷ Muzeul de Istorie al R. S. României, proces-verbal nr. 2901 din 29 mai 1971 ; a primit nr. de intrare în muzeul nostru 5783.

⁹⁸ Muzeul militar central, proces-verbal din 23 decembrie 1919, primirea nr. 5/1919 ; la Muzeul militar a avut nr. de inventar 1762, iar nr. vechi de inventar 4222.

rioară. Pe centrul pînzei este pictată o acvilă, pe pieptul căreia se află stema Principatelor Unite — acvila și capul de bour întrunite pe un scut timbrat cu o coroană princiară —, iar sub aceasta o panglică roșie cu inscripția „Honor et Patria“. În cele două colțuri libere ale pînzei găsim monograma „A“ a domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Mătasea, fiind deteriorată de vreme, a fost fixată în tul dublu, probabil la Muzeul militar. Hampa din lemn se termină în vîrf cu o acvilă cruciată, așezată pe un cartel, care are pe ambele fețe inscripția „Honor et Patria“.

Drapelul a fost în serviciul unității pînă în anul 1866, cînd s-a depus la Arsenalul Armatei, Locotenența domnească distribuind drapelurile noi⁹⁹.

Dintre steagurile sub faldurile cărora ostașii români s-au acoperit de glorie în timpul războiului pentru cucerirea independenței naționale, muzeul nostru posedă *drapelele Regimentului 6 infanterie de linie, Regimentelor 6, 10 și 14 de dorobanți, Batalionului 4 de vînători, Regimentului 3 de artilerie și stindardele Regimentelor 3 și 7 de călărași*. Toate au venit de la Muzeul Militar Central¹⁰⁰, în colecțiile căruia cele mai multe au intrat în anul 1928, provenind din sala tronului de la palatul regal din București¹⁰¹, unde fuseseră depuse în 1902, în urma distribuirii de drapele noi unităților, cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la proclamarea independenței de stat a României¹⁰². Deși înmînate în două etape — 1874 și 1877 —, steagurile menționate sînt același model, denumit de col. P. V. Năsturel model 1872, deoarece atunci s-a hotărît comanda-re-a lor.

În anul următor, 1873, în timp ce ministru de război era generalul Ion Em. Florescu, s-au comandat la Casa Collani et C-nie din Berlin 24 drapele și 10 stindarde¹⁰³. Printre acestea se numără și drapele Regimentului 6 de dorobanți, Batalionului 4 de vînători și stindardele Regimentelor 3 și 7 de călărași pe care le posedă muzeul nostru.

Ele au fost distribuite unităților în cadrul ceremoniei care a avut loc la Băneasa la 14 octombrie 1874, după ce în seara precedentă pînzele steagurilor fuseseră ținute pe hampe în sala tronului din București, în prezența domnitorului Carol I, a delegaților corpurilor respective, a unor înalți demnitari și a misiunilor militare străine¹⁰⁴. La Băneasa, la solemnitatea desfășurată în prezența celor deja amintiți și a unităților militare ce urmau să-și primească steagul, a participat și o mare mulțime, numărul celor prezenți ridicîndu-se la circa 50 000¹⁰⁵.

⁹⁹ P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 91.

¹⁰⁰ Muzeul de Istorie al R. S. România, proces-verbal nr. 2540 din 4 mai 1971 și proces-verbal nr. 2901 din 29 mai 1971. Ele au primit următoarele numere de intrare în muzeu: 5800, 8978, 8970, 8972, 5832, 8971 și respectiv 8973 și 5804.

¹⁰¹ Muzeul militar central, proces-verbal din 15 noiembrie 1928, primirea de la Palatul regal. La Muzeul militar central au avut nr. de inventar 2243, 9531, 2218, 9963, 2108, 2247 și respectiv 2233 și 2246. Numai drapelul Batalionului 4 vînători și stindardul Regimentului 7 călărași nu aparțin acestui lot, ci au intrat în colecțiile Muzeului militar ulterior.

¹⁰² Col. P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 132; mr. I. Popovici, *Organizarea armatei române*, vol. III, Roman, 1903, p. 451—453.

¹⁰³ Col. P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 111.

¹⁰⁴ *30 de ani din domnia militară a regelui Carol I al României, 1866—1896*, București, 1899, p. 82, 87—88.

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 87.

În Înaltul ordin de zi adresat ostașilor la acea dată se exprima încrederea că, adunați în jurul steagurilor primite, vor dovedi în orice întîmplare că cuvintele „Onoare și Patrie” înscrise pe ele, sînt și mai adînc înscrise în inimile lor; totodată ei erau îndemnați: „Jurați că veți apăra întotdeauna aceste steaguri și că veți fi gata a vă jertfi viața pentru țara voastră, a cărei pază în onoarea și drepturile ei vă este încredințată sub aceste semne!”¹⁰⁶ Nu aveau să treacă decît trei ani, pînă cînd avîntul și eroismul de care ostașii noștri au dat dovadă să consfințească pe cîmpurile de bătălie din sudul Dunării cucerirea independenței naționale.

Pentru unitățile care și-au primit drapelele în anul 1877 — cum este cazul Regimentelor 10 și 14 de dorobanți și a Regimentului 3 de artilerie¹⁰⁷ — intervalul pînă la marea confruntare avea să fie cu mult mai scurt. Într-adevăr, la 17 iulie 1877, la cartierul general de la Poiana, s-au sfințit și s-au distribuit steagurile noilor regimente de dorobanți și de artilerie. Înaltul ordin de zi nr. 29, adresat acestor unități, sublinia însemnătatea momentului: „Dîndu-vă drapelul corpului, vă încredințez onoarea României, pe care o pun astfel sub scutul curajului, devotamentului și abnegațiunii voastre. Pentru prima oară se prezintă solenina ocaziune de a primi drapelul în preziua mergerei pe cîmpul de onoare; căutați a-l încununa d-o nemuritoare glorie. Nu uitați niciodată că drapelul este simbolul patriei...”¹⁰⁸ La 27 august avea să aibă loc prima biruință românească din întîriturile din fața Griviței, iar la 30 august eroicele episoade pentru cucerirea acestei redute.

Drapelele înmîinate unităților la 17 iulie 1877 fuseseră comandate tot la Casa Collani et C-nie din Berlin și sosiseră în țară la 25 iunie 1877¹⁰⁹. Ele erau foarte puțin diferite de cele distribuite în anul 1874¹¹⁰.

Caracteristic pentru drapelele model 1872, acordate corpurilor în 1874 sau în 1877, este faptul că au pinza tricoloră, culorile fiind dispuse vertical, cu albastru lîngă hampă. Pe centrul pinzei figurează stema României, iar în colțuri, în interiorul unei ghirlande din frunze de laur, cifra lui Carol I. Pe drapel aceste elemente apar pictate; la stindarde ele sînt brodate cu fir de mătase. În ambele cazuri pinza tricoloră este din mătase dublă, de formă patrată, cele două fețe fiind identice. Dimensiunile însă diferă: la drapele latura pătratului este de circa 1,50 m, iar la stindarde de circa 0,45 m. Pinzele drapelelor sînt foarte distruse de vreme și de gloanțele vrăjmașe din timpul războiului de independență; părțile care s-au păstrat au fost fixate în tul dublu; și la stindarde, la care pinza s-a conservat mai bine, aceasta a fost introdusă în tul.

¹⁰⁶ „Monitorul oficial”, nr. 228 din 1874, p. 1311.

¹⁰⁷ Prin Înaltul decret nr. 2195 din 26 noiembrie 1876 se înființau încă opt regimente de dorobanți, cu nr. 9—16, care aveau să se formeze de la 1 ianuarie 1877. La 5 februarie 1877, prin Înaltul decret nr. 211, se creau și încă două regimente de artilerie cu nr. 3 și 4 („Monitorul oastei”, nr. 35 din 9 decembrie 1876, p. 810; ibidem, nr. 6 din 18 martie 1877).

¹⁰⁸ „Monitorul oficial”, nr. 163 din 1877, p. 4556; *Istoricul războiului din 1877—1878. Participarea României la acest război. Lucrare făcută de mai mulți ofițeri*, Partea I-a, București, 1887, p. 213—214.

¹⁰⁹ „Revista artileriei”, an. XV, iunie 1901, București, p. 591.

¹¹⁰ Vezi col. P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 113—119.

La toate steagurile model 1872 hampele sînt din lemn negru, terminate în vîrf cu o acvilă, așezată pe un cartel care are inscripția „Onoare și patria“ pe o față și numărul și numele unității pe cealaltă față. Pe hampă se mai află prinsă o brătară metalică tot cu numărul și numele unității. De hampă este legată cravata drapelului, formată dintr-o eșarfă tricoloră, terminată la capete cu cîte un ciucure din fir.

Pentru vitejia pe care ostașii unităților respective au dovedit-o în luptele desfășurate la Grivița (Regimentul 6 infanterie de linie, Regimentele 6, 10 și 14 dorobanți), la Plevna (Regimentul 6 infanterie de linie, Regimentele 6 și 14 dorobanți, Batalionul 4 de vînători, Regimentele 3 și 7 de călărași), la Rahova (Regimentele 6 și 10 dorobanți), la Smîrdan și Vidin (Regimentul 6 infanterie de linie și Regimentul 3 de artilerie)¹¹¹ drapelele lor au fost decorate cu „Crucea Trecerea Dunării“. Pentru izbînda strălucită obținută la Smîrdan la 12 ianuarie 1878, trei regimente, printre care și Regimentul 6 infanterie de linie, au primit și ordinul „Steaua României“¹¹². Decorarea drapelelor unităților participante la războiul pentru cucerirea independenței naționale a avut loc la 8 octombrie 1878, în cadrul festivităților de la Băneasa, prilejuite de intrarea triumfală a trupelor în București. În Ordinul de zi citit cu această ocazie se arată că a fost aleasă „această zi memorială (a intrării triumfale a armatei în capitala țării), spre a pune la drapelele armatei aducerea aminte nepieritoare a trecerii Dunărei și a decora drapelele regimentelor cari, la Smîrdan, au lăsat o urmă mai mult despre vitejia română. Această amintire va îndemna pe urmașii voștri a fi demni de voi, precum voi ați fost demni de străbunii voștri și drapelul vostru va fi de-a pururea respectat ca și numele de român“¹¹³.

În anul următor, la 23 septembrie 1879, Regimentului 6 infanterie de linie i-a mai fost acordată, la Galați, din partea princepelui Milan Obrenovici al IV-lea al Serbiei medalia militară sîrbă „Bravura Militară“¹¹⁴.

Ultimele steaguri militare de care ne ocupăm sînt cele care au aparținut unităților participante la primul război mondial, dintre care prezentăm drapelele Regimentelor 36 și 70 de infanterie și drapelul Regimentului 5 de artilerie. Ele au fost preluate de la Muzeul militar central¹¹⁵, în ale cărui colecții au intrat venind de la unitățile respective.

¹¹¹ *Istoria resboiului din 1877—1878. Participarea României la acest resboi. Lucrare făcută de mai mulți ofițeri*, Partea I-a, București, 1887, p. 203, 249, 251; Partea II-a, București, 1898, p. 468—470, 659, 661, 668, 757—758; Partea III-a, București, 1898, p. 961, 965; mr. N. Nicolescu, *Pagini istorice din faptele Regimentului 10 dorobanți*, în „Revista Armatei“, an. XX, nr. 5, mai 1902, p. 243—247.

¹¹² „Monitorul oastei“, nr. 5 din 25 martie 1878, p. 89; Gral. St. I. Fălcoianu, *Istoria resboiului din 1877—1878*, București, 1895, p. 234; „Revista Artileriei“, an. XV, iunie 1901, București, p. 595.

¹¹³ *Istoricul resboiului din 1877—1878. Participarea României la acest resboi. Lucrare făcută de mai mulți ofițeri*. Partea a III-a, București, 1898, p. 1078—1079.

¹¹⁴ „Monitorul oficial“, nr. 20 din 20 noiembrie 1879, p. 501; „Revista Artileriei“, an. XV, iunie 1901, București, p. 596.

¹¹⁵ Muzeul de Istorie al R. S. României, proces-verbal nr. 2901 din 29 mai 1971; au primit nr. de intrare în muzeul nostru 8977, 5834 și respectiv 5859. La Muzeul militar central aveau următoarele numere de inventar: 19598, 1202 și respectiv 2104.

Cel mai vechi dintre ele este drapelul Regimentului 5 de artilerie, care a fost acordat unității la 10 mai 1884¹¹⁶, cîțiva ani după constituirea acesteia¹¹⁷. Regimentul 36 de infanterie, creat la 1 aprilie 1909 sub denumirea de Regimentul Vasile Lupu nr. 36, a primit drapelul la 10 mai 1909 în cadrul solemnității care a avut loc la mitropolie, după sfîntirea steagurilor ce urmau să fie distribuite. Cu o seară înainte, în sala tronului de la palatul regal din București, avusese loc ținutirea pînzelor pe hampe, în prezența înaltelor oficialități civile și militare, a atașatorilor militari străini și a delegaților regimentelor ce aveau a primi drapele¹¹⁸.

Încredințînd drapelul fiecărui comandant de regiment, regele Carol I le-a recomandat acestora „să le păstreze cu cînstă și să le apere cu singele lor”. Primind drapelul unității sale, comandantul Regimentului Vasile Lupu nr. 36 a declarat: „Un nou regiment de infanterie, adăugat la forța armatei scumpei noastre țări, înseamnă alți 3 000 de ostași cari vor ști să lupte pentru Țară... după exemplele date de strămoșii noștri, cari cu puterea inimii lor, mai presus de toate, a minții și a brațului lor, au doborît înzecitul număr al dușmanilor. Însemnează alte 3 000 de inimi oțelite, cari vor ști să păstreze gloria străbună și fala neamului... alte 3 000 de baionete cari vor pătrunde în piepturile aceloră ce încă nu ar fi învățat să ne respecte cum merităm”¹¹⁹. Era angajamentul ostașilor că nu vor precupeți nici un efort pentru apărarea gliei strămoșești, era angajamentul că vor face zid cu piepturile lor împotriva dușmanului, așa cum întregul regiment va ști să se mobilizeze în luptele de la Mărășești din vara anului 1917, pentru a transforma în fapt chemarea comandantului Armatei I-a: „Pe aici nu se trece”.

La 10 mai 1914 i-a fost înminat drapelul și Regimentului 70 infanterie, constituit la 1 aprilie al aceluiași an¹²⁰, cînd numărul celor 40 de regimente de infanterie existente la acea dată a fost dublat. Pentru vitejia dovedită de unitate în luptele purtate în campania din 1916 și în vara anului 1917, drapelul regimentului 70 infanterie a fost decorat cu Crucea comemorativă 1916—1918 și cu Ordinul Mihai Viteazul cl. III-a. În brevetul de decorare nr. 327 din 19 aprilie 1918, aflat de asemenea în muzeul nostru, prin care Regimentului 70 infanterie îi era decernat ordinul Mihai Viteazul cl. III-a se arată că vitejii acestei unități au luptat cu energie la Cotele 891 și 895 de pe Răchitașul Mic, dînd dovadă „de cel mai frumos spirit de sacrificiu și de un puternic pătrosism”.

Pînzele acestor trei drapele, tăiate de vreme, cu unele bucăți lipsă, au fost introduse și fixate în tul dublu. Formatul lor este dreptunghiular, iar dimensiunile variază între 0,90 x 0,65 m și 1,15 x 0,73 m. Confectionate din mătase dublă tricoloră, ele au culorile dispuse vertical, cu albastru lîngă hampă și roșu liber. Pe centrul pînzei se află pictată stema țării situată într-o ghirlandă mare de frunze aurii la drapelul

¹¹⁶ „Revista Artileriei”, an. XV, iunie 1901, București, p. 601; *Treizeci de ani de domnie ai regelui Carol I*, vol. II, 1881—1896, București, 1897, p. 90; „Anuarul Armatei Române pe anul 1914”, București, 1914, p. 263.

¹¹⁷ Regimentul 5 artilerie s-a creat prin Înaltul decret nr. 1000 din 7 aprilie 1881 („Monitorul oastei”, nr. 13 din 4 mai 1881, p. 201—202; mr. I. Popovici, *op. cit.*, p. 224).

¹¹⁸ „Revista Artileriei”, an. XXIII nr. 6, iunie 1909, p. 354—356.

¹¹⁹ *Ibidem*, p. 357.

Regimentului 5 de artilerie și într-o ghirlandă mai mică din frunze argintii la drapelul Regimentului 70 de infanterie; la drapelul Regimentului 36 de infanterie aceste elemente nu mai pot fi distinse. În colțurile pînzelor se află cifra regelui Carol I, tot în interiorul unor mici ghirlande de frunze. Ambele fețe sînt identice.

Hampele de lemn, vopsite în negru, se termină în vîrf cu cite o acvilă așezată pe un cartel, care are pe o parte inscripția „Onoare și Patrie“, iar pe cealaltă numele și numărul unității. De hampă este legată cravata drapelului, terminată la cele două capete cu cite un ciucure din fir. Tot de hampă sînt prinse decorațiile cu panglicile lor ¹²¹.

O altă categorie de steaguri din colecția muzeului nostru este reprezentată de cele care au aparținut unor formațiuni cvasimilitare. Printre acestea se numără *steagul Agiei din Țara Românească din timpul domniei lui Grigore Dimitrie Ghica* (1822—1828), provenit de la Muzeul militar central ¹²², unde a fost transferat de la Arsenalul Armatei în anul 1919 ¹²³.

Pînza, de formă dreptunghiulară, avînd dimensiunile de 2,40 x x 2,10 m, este din mătase gălbuie și are două fețe. Pe centrul uneia se află pictată o acvilă neagră, sub care se văd urmele unei inscripții, al cărui conținut este redat de col. P. V. Năsturel: „Făcutu-s-au acest steag al Agiei la prefacerea Domnilor dintre pămînteni ai Țării-rumănesci Maria Sa Grigore Dimitrie Ghika voevod, cu anii 1822, prin epistasia Domnului vel Aga Mihăiță Filipescu“ ¹²⁴. În jurul acvilei se găsește o ghirlandă timbrată cu o coroană princiară, iar în partea inferioară o balanță. Cealaltă față este asemănătoare, diferența constînd în faptul că în locul acvilei este reprezentată Buna Vestire. Fiind uzată de vreme, pînza a fost introdusă în tul dublu înainte de 1937 la Muzeul militar ¹²⁵.

Hampa este din lemn și se termină cu o acvilă, care se pare că nu a aparținut steagului respectiv, col. P. V. Năsturel menționînd în lucrarea sa — unde redă foarte detaliat descrierea steagurilor de la Arsenalul Armatei în 1903 — numai existența hampei, fără vîrf.

Tot în această grupare se încadrează și *steagurile de dorobanți de județ*, distribuite de domnitorul Barbu Știrbei, în anul 1852, în dorința de a apropia cît mai mult aceste formațiuni teritoriale de sistemul de organizare al armatei permanente ¹²⁶. Dintre acestea, muzeul nostru

¹²⁰ „Anuarul Armatei Române pe anul 1914“, București, 1914, p. 212.

¹²¹ La drapelul regimentului 70 infanterie sînt prinse: medalia „Avîntul Țării“, 1913, cu panglică, „Crucea comemorativă 1916—1918“ cu panglică și barete și ordinul „Mihai Viteazul“ cl. III-a cu panglică.

¹²² Muzeul de Istorie al R. S. României, proces-verbal nr. 2901 din 29 mai 1971. A primit nr. de intrare în muzeu 5767.

¹²³ Muzeul militar central, proces-verbal din 23 decembrie 1919, primirea nr. 5 din 1919. La Muzeul Militar a avut nr. de inventar 14.023, iar nr. vechi de inventar 3995.

¹²⁴ Col. P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 46.

¹²⁵ *Steagul Agiei (din timpul domnitorului Grigore Dimitrie Ghica 1822—1828)*, în „Buletinul Muzeului Militar Național“, an. I, nr. 2 din 1937, p. 20.

¹²⁶ Col. P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 59. Prin „Legea pentru organizarea dorobanților de județe“ din 1850 se hotăra ca aceștia să depună jurămint ca și militarii oștirii permanente, iar de instrucția și disciplina lor să se ocupe doi colonei inspectori, luați dintre ofițerii activi (Lt. col. V. Nădejde, *Centenarul renașterii armatei române (1830—1930)*, Iași, 1930, p. 75—76).

deține trei exemplare și anume : al dorobanților din județul Prahova, al celor din județul Vlașca și al celor din județul Gorj.

Toate au pînzele de formă dreptunghiulară¹²⁷, cu dimensiuni de cca. 1,00 x 0,85 m, fiind confecționate din mătase tricoloră, care, din cauza uzurii, a fost introdusă în tul dublu. Culoarele sînt dispuse orizontal, cu roșu în partea superioară, galben la mijloc și albastru în partea inferioară. Pe centrul pînzei, în interiorul unei ghirlande din frunze de stejar și laur, este pictată o acvilă neagră ce ține în ghiare un scut albastru, cu marca județului : un cerb pentru județul Prahova, trei copaci pentru județul Vlașca și o cupă pentru județul Gorj. În colțurile pînzei se află, tot în interiorul unei ghirlande, cîte o acvilă mai mică la steagul dorobanților din județul Gorj și inițiala „B” a domnitorului Barbu Știrbei la celelalte două. Hampa din lemn se termină în vîrf cu o acvilă de metal, cruciată și coronată.

Aceste steaguri au rămas în dotare pînă în anul 1863, cînd au fost depuse la Arsenalul Armatei¹²⁸. În anul 1919 au trecut de aici la Muzeul militar¹²⁹, iar în 1971 au intrat în colecțiile muzeului nostru¹³⁰.

Exemplarele la care ne-am referit reprezintă, desigur, numai o parte din colecția de steaguri — dacă nu prea numeroasă¹³¹, în orice caz extrem de valoroasă — a Muzeului de Istorie al Republicii Socialiste România. Piese muzeistice de netăgăduită valoare documentară, constituind totodată mărturii prețioase ale luptei și aspirațiilor poporului nostru în decursul zbuciumatei sale istorii, steagurile alcătuiesc acea categorie de exponate în fața cărora vizitatorii se opresc cu emoție și pietate, impresionați de faptele străbunilor și mobilizați de dorința de a aduce un cît mai susținut efort la făurirea unui viitor strălucit patriei noastre.

DRAPEAUX DE LA COLLECTION DU MUSÉE D'HISTOIRE DE LA RÉPUBLIQUE SOCIALISTE DE ROUMANIE

— Résumé —

En soulignant la signification spéciale des drapeaux dans le cadre d'un musée, l'auteur s'arrête sur quelques-uns des précieux exemplaires qui se trouvent dans les collections du Musée d'Histoire de la République Socialiste de Roumanie, datant des années 1821—1918, qu'on groupe, pour les traiter plus systématiquement, dans les catégories suivantes :

¹²⁷ Deși col. P. V. Năsturel le prezintă ca avînd forma pătrată, cu latura de 0,90 cm. (P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 59).

¹²⁸ Col. P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 61.

¹²⁹ Muzeul militar central, proces-verbal din 23 decembrie 1919, primirea nr. 5 din 1919. Au avut nr. de inventar 1555, 14.030 și 14.036.

¹³⁰ Muzeul de Istorie al R. S. România, proces-verbal nr. 2901 din 29 mai 1972 ; au primit nr. de inventar în muzeu 5774, 5867 și 5880.

¹³¹ În țara noastră cea mai numeroasă colecție de steaguri este deținută de Muzeul militar central din București. Ea se compune din exemplare variate, din diferite perioade istorice, cele mai multe fiind, desigur, drapele militare.

— drapeaux en connexion avec les grands soulèvements des masses à la lutte pour la justice sociale et nationale, parmi lesquels se trouve le drapeau de Tudor Vladimirescou, un drapeau de la garde nationale du temps de la révolution de 1848 en Valachie, deux exemplaires de drapeaux de révolutionnaires transylvains de la même période, et quatre drapeaux de ceux qui ont participé à la Grande Assemblée Nationale d'Alba Iulia le 1 décembre 1918 ;

— des drapeaux princiers du temps d'Alexandru Dimitrie Ghica, Gheorghe Bibescu et Alexandru Ioan Cuza ;

— des drapeaux militaires, dont un exemplaire de l'année 1834, de Moldavie, un autre de Valachie de l'année 1849, un autre de ceux qu'on a distribué en 1863 à l'armée roumaine unifiée, plusieurs des unités participant à la guerre pour l'indépendance, d'autres qui ont été témoins aux actions de guerre pendant la première guerre mondiale ;

— des drapeaux qui ont appartenu aux formations quasi-militaires, tels que le drapeau de la Préfecture de police de Valachie en 1822 et trois drapeaux des „dorobanți” de districts de 1852.

En présentant ces drapeaux on a considéré tant leur description, en déterminant la catégorie et la période où ils sont encadrés, que la narration du chemin parcouru par eux depuis la distribution et jusqu'au moment où ils sont entrés dans le patrimoine du Musée d'Histoire de la République Socialiste de Roumanie. Les appréciations faites en ce sens viennent infirmer ou confirmer les hypothèses antérieures et, en d'autres cas, apportant des données nouvelles concernant le mode dont ils sont constitués, les conditions de leur création, ainsi que l'histoire de ces drapeaux.